

4. Кримінальний кодекс України : зі змінами та доповненнями станом на 5 жовтня 2016 року / уклад. та підгот. В.І. Тютюгін. Х. : Право, 2016. 308 с.

5. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу / Олександр Миколайович Костенко. Київ: Атіка, 2008. 352 с.

Швець Дмитро Володимирович,
перший проректор Харківського
національного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

В національній системі протидії домашньому насильству особливе місце посідають положення щодо впровадження спеціальних заходів протидії в різних варіаціях. Законодавча регламентація цих спеціальних заходів протидії домашньому насильству створює передумову для з'ясування питання про їх розмежування та, як наслідок, про доцільність нормативного їх визначення в окремих галузях національного законодавства, принаймні у кримінальному та кримінальному процесуальному. З цією метою цілком виправданим є системний аналіз ст. 91-1 КК України та ст. 176–184, ч. 5 та 6 ст. 194 КПК України.

Ознаки спеціальних заходів протидії домашньому насильству як обмежувальних заходів кримінально-правового характеру, передбачених ст. 91-1 КК України. Обмежувальні заходи, передбачені ч. 1 ст. 91-1 КК України, на нашу думку, характеризуються тим, що:

1) підставою їх застосування є вчинення суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки складу кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, а не складу іншого кримінального або адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;

2) метою їх застосування є забезпечення безпеки потерпілого від домашнього насильства та можливе його примирення з потерпілим від кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, а також попередження повторного вчинення такого кримінального правопорушення на стадії виконання ухваленого судом рішення;

3) кримінально-правові обмежувальні заходи можуть бути застосовані судом кримінальної юрисдикції на строк від одного до трьох місяців, а також за потреби можуть продовжуватися на інший визначений судом строк, але не більше ніж на 12 місяців;

4) такі обмежувальні заходи можуть бути застосовані виключно судом на стадії судового розгляду кримінального провадження під час ухвалення судом рішення про призначення покарання, звільнення від покарання (ст. 374 КПК України) або звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 284–289 КПК України);

5) адресатом їх застосування є засуджений кривдник, засуджений та звільнений від покарання кривдник, а також кривдник, звільнений від кримінальної відповідальності;

б) у разі вчинення кримінального правопорушення військовослужбовцем суб'єктом контролю за виконанням обмежувальних заходів є орган пробації або командир військової частини [1].

Ознаки спеціальних заходів протидії домашньому насильству – обмежувальних заходів як засобів забезпечення запобіжних кримінальних процесуальних заходів (ч. 6 ст. 194 КПК України). Спеціальні заходи протидії домашньому насильству, передбачені ч. 6 ст. 194 КПК України, є різновидом обмежувальних заходів як засобів забезпечення запобіжних кримінальних процесуальних заходів, які можуть бути застосовані в межах кримінального провадження в інтересах потерпілого лише до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, на додаток до обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України. Ці заходи характеризуються тим, що:

1) підставою їх застосування є вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;

2) вони можуть бути застосовані в інтересах потерпілого лише на стадії досудового розслідування на підставі й у порядку, визначеному у ч. 6 ст. 194 КПК України;

3) адресатом їх застосування є підозрюваний або обвинувачений кривдник;

4) згідно з ч. 7 ст. 194 КПК України такі заходи можуть бути застосовані суб'єктом кримінальної юрисдикції на строк не більше двох місяців, але тут варто зауважити, що загальний строк досудового розслідування не може перевищувати: а) одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини третьої цієї статті; б) шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину; в) дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину; у зв'язку з цим у разі необхідності строки застосування таких обмежувальних заходів як засобів забезпечення певних запобіжних заходів можуть бути продовжені за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України, якою визначається порядок продовження строку тримання під вартою; у такому разі строк їх застосування за вчинення нетяжкого злочину, тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного з домашнім насильством, може бути продовжений на певний строк в межах фактично загального (первинного) строку досудового розслідування та не виключено, що й у межах строку судового розгляду кримінального провадження; по закінченню строку, серед іншого продовженого, на який на підозрюваного чи обвинуваченого були покладені відповідні обов'язки, ухвала про застосування обмежувального заходу як засобу

забезпечення певного запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію, а обов'язки скасовуються (ч. 7 ст. 194 КПК України); Отже строки, протягом яких можуть застосовуватися обмежувальні заходи як засоби забезпечення окремих запобіжних кримінальних процесуальних заходів, мають свої особливості порівняно зі строками застосування обмежувальних заходів як заходів кримінально-правового характеру;

5) до кола обмежувальних заходів як засобів забезпечення окремих запобіжних кримінально-процесуальних заходів не належить захід у вигляді «направлення кривдника для проходження пробаційної програми», і, навпаки, не є кримінально-правовим обмежувальним заходом такий забезпечувальний обмежувальний кримінальний процесуальний захід, як «направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих»;

б) суб'єктом контролю за виконанням забезпечувальних обмежувальних кримінальних процесуальних заходів є органи Національної поліції України [2].

Отже, з вищезгаданих ознак випливає, що спеціальні заходи протидії домашньому насильству можуть мати різну галузеву приналежність:

- кримінально-правову (обмежувальні заходи);
- кримінальну процесуальну (обмежувальні заходи як засоби забезпечення запобіжних кримінальних процесуальних заходів);
- іншу (адміністративно-правову, цивільно-правову тощо).

Більшість конкретних видів таких заходів, хоча і є схожими за назвою в різних галузях національного законодавства, але є різними за своїми змістовними ознаками. У зв'язку з цим їх слід розрізняти за підставою, метою, порядком, строком та адресатом застосування, а також за суб'єктивним складом контролю виконання.

Подібний підхід є наслідком імплементації кращих світових практик державного реагування на такі прояви девіантної поведінки. У зв'язку з цим нормативне визначення тих чи інших таких спеціальних заходів протидії різним проявам домашнього насильства саме у кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві України є цілком виправданим.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України в редакції від 30.12.2020 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20201230#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.